C/2025/773

11.2.2025

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora

Revizija Teritorialne agende 2030 – Za celovitejši in aktivnejši državljanski pristop z močnejšimi povezavami s kohezijsko politiko

(mnenje na lastno pobudo)

(C/2025/773)

Poročevalec: **Stefano PALMIERI**

Svetovalec	Marco CELI (za poročevalca)
Sklep plenarne skupščine	18. 1. 2024
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika
Pristojnost	strokovna skupina za ekonomsko in monetarno unijo ter ekonomsko in socialno kohezijo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	6. 11. 2024
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	5. 12. 2024
Plenarno zasedanje št.	592
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	176/0/2

1. Sklepi in priporočila

1.1 Čeprav sredstva EU nikakor ne zadostujejo za ublažitev teženj po centralizaciji enotnega trga, Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) poudarja strateško vlogo Teritorialne agende 2030 za spodbujanje teritorialne kohezije ter obravnavanje gospodarskih, socialnih in okoljskih izzivov, ki zadevajo različne regije.

1.2 Po mnenju EESO mora Teritorialna agenda po eni strani spodbujati peto svoboščino notranjega trga – ki jo je Enrico Letta v svojem poročilu opisal kot „svoboščino, da ostaneš“, kjer si želiš živeti – in tako doseči polno ekonomsko, socialno in teritorialno kohezijo z zagotavljanjem javnih storitev splošnega pomena, ustreznih povezav s prometnimi omrežji ter spodbujanjem trajnostnega življenjskega okolja in kakovostnega življenja, po drugi strani pa – kot je v svojem poročilu zapisal Mario Draghi – vsem regijam omogočiti, da izkoristijo priložnosti lokalnega razvoja z ukrepi za zagotovitev in okrepitev njihove konkurenčnosti (pri čemer se spodbujajo naložbe v inovacije, stalno izobraževanje in usposabljanje, podjetništvo, okoljsko vzdržnost, digitalni razvoj itd.).

1.3 EESO opozarja, da je Teritorialna agenda 2030 osredotočena na pravičnejšo in bolj zeleno Evropo ter je tako usklajena z dolgoročnimi cilji EU in zagotavlja trdno podlago za celostno teritorialno načrtovanje.

1.4 EESO ugotavlja, da kljub ukrepom, sprejetim v EU za preskušanje in izvajanje Teritorialne agende 2030, vse njene možnosti podpore za kohezijo in pravični razvoj na lokalni in teritorialni ravni še niso bile izkoriščene.

1.5 EESO poudarja, kako pomembno je izkoristiti povezavo med Teritorialno agendo 2030 in kohezijsko politiko. Teritorialna agenda 2030 je strateški instrument za podporo regijam, ki določa prednostne naloge za reševanje izzivov, s katerimi se te soočajo, kohezijska politika pa zagotavlja njeno izvajanje s financiranjem ciljno usmerjenih projektov, kar prispeva k zmanjšanju razlik in spodbujanju trajnostne rasti v različnih regijah EU.

1.6 EESO meni, da je treba okrepiti obveščanje in vključevanje civilne družbe v procese načrtovanja in izvajanja Teritorialne agende 2030, pri čemer opozarja na tveganje, da se sprejmejo pobude in projekti, ki niso popolnoma skladni s potrebami končnih upravičencev politik in strategij EU, in sicer posameznikov ter socialnih in gospodarskih partnerjev.

1.7 EESO opozarja na krize in sistemske spremembe v EU ter na posledično povečanje motenj in tveganj (socialnih, gospodarskih, okoljskih itd.) in predlaga, da se v Teritorialni agendi 2030 izrecno poudari potreba po sistematičnem upoštevanju odpornosti.

1.8 EESO pozdravlja proces razvoja in preizkušanja Teritorialne agende 2030, ki se izvaja s pilotnimi aktivnostmi, vendar poudarja, da je mogoče precej izboljšati sprejemanje procesov celostnega teritorialnega razvoja (socialnega, gospodarskega in okoljskega), s katerimi bi se podprlo izvajanje procesov teritorialne kohezije, ki temeljijo na načelih odgovornosti in subsidiarnosti. V zvezi s tem pa je tudi prepričan, da bi morali pilotni projekti vključevati eno ali več regij v vseh državah članicah, kar trenutno ne velja.

1.9 EESO meni, da glede na endogene in eksogene dejavnike ni mogoče, da bi kohezijo, trajnostnost in odpornost različnih teritorialnih razsežnosti EU obravnavali ločeno z običajnimi instrumenti. Zato priporoča, da se teritorialna agenda vključi v proces evropskega semestra v skladu s smernicami Evropskega omrežja za spremljanje prostorskega razvoja in kohezije (ESPON).

1.10 EESO priporoča čim tesnejše usklajevanje med Teritorialno agendo 2030 in kohezijsko politiko. To je mogoče doseči s funkcionalnimi partnerstvi med mestnimi in podeželskimi območji ter z integriranimi projekti, katerih cilj je povečati trajnostnost in odpornost lokalnih gospodarskih, socialnih in okoljskih sistemov (mestnih območij, njihovih funkcionalnih območij in njihovega podeželskega obrobja).

1.11 EESO opozarja, da je treba okrepiti prisotnost predstavnikov socialnih in gospodarskih partnerjev v okviru načela partnerstva za teritorialni (lokalni in regionalni) razvoj. Poudarja, da so dober primer uravnotežene zastopanosti programi lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost ([1]), v katerih lahko največ 50 % članov partnerstva prihaja iz javne uprave.

1.12 EESO poudarja, da je treba razviti procese in pobude, da bi dosegli večjo skladnost Teritorialne agende 2030 s potrebami in izzivi EU ter več sinergij z Leipziško listino in urbano agendo EU.

1.13 EESO meni, da je treba aktivnosti Teritorialne agende 2030 opredeliti v skladu z naslednjimi prednostnimi nalogami: boj proti podnebnim spremembam, prilagajanje demografskim spremembam, utrjevanje celostnega pristopa za uravnotežen teritorialni razvoj ter spodbujanje državljanskega in participativnega pristopa civilne družbe.

1.14 EESO poudarja, da je treba vlagati v krepitev socialne infrastrukture, da bi izboljšali dostop do zdravstvenih storitev in storitev socialnega varstva, zlasti na podeželskih in oddaljenih območjih ([2]). Ključnega pomena je izvajanje pobud, s katerimi se prek programov socialnega vključevanja olajšuje vključevanje migrantov in podpira skupnosti, ki beležijo upadanje prebivalstva.

1.15 EESO poudarja, da je treba podpirati razvoj srebrnega gospodarstva ([3]) z ustvarjanjem priložnosti za zaposlovanje in usposabljanje mladih in žensk ter spodbujanjem digitalizacije in inovacij v sektorjih, ki se odzivajo na potrebe starajočega se prebivalstva.

1.16 EESO meni, da je treba prednostno spodbujati uravnotežen in trajnosten teritorialni razvoj s krepitvijo sodelovanja med vsemi ravnmi upravljanja in celostnim usklajevanjem regionalnih politik ter politik na področju prometa, zdravstvenega varstva in oskrbe, okolja, energije in kmetijstva. Nujno je treba poskrbeti za pravično porazdelitev virov in priložnosti med vsemi evropskimi regijami z izboljšanjem prometne infrastrukture in zmanjšanjem digitalnega razkoraka, da se zagotovi boljša povezljivost.

([1]) *LEADER/CLLD explained* (Razlaga pristopov LEADER in lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost), Evropska mreža za razvoj podeželja.

([2]) Fransen, L., del Bufalo, G., Reviglio, E., *Boosting Investment in Social Infrastructure in Europe – Report of the High-Level Task Force on Investing in Social Infrastructure in Europe* (Spodbujanje naložb v socialno infrastrukturo v Evropi – poročilo projektne skupine na visoki ravni za vlaganje v socialno infrastrukturo v Evropi), dokument za razpravo 074/januar 2018, Evropska komisija in European Long-Term Investors Association (ELTI, Evropsko združenje dolgoročnih vlagateljev).

([3]) *The EU Commission promotes the Silver Economy* (Evropska komisija spodbuja srebrno gospodarstvo), Interreg Europe.

1.17 EESO meni, da je bistveno s krepitvijo zmogljivosti izboljšati znanje in kompetence upravnih uslužbencev in javnih uradnikov na področju Teritorialne agende 2030. Z znanjem, pridobljenim z usposabljanjem in osvežitvenimi tečaji, bodo lahko reševali zapletene teritorialne izzive ter prednostne naloge agende vključevali v lokalne politike, s čimer se bo spodbujalo učinkovitejše in bolj trajnostno upravljanje.

1.18 EESO poudarja, da je treba podpirati bolj vključujoč in participativen postopek odločanja na poddržavni ravni, in sicer z večjo uporabo javnih posvetovanj in participativnih postopkov, da bi aktivno vključili organizacije civilne družbe, socialne partnerje, fundacije in druge človekoljubne organizacije ter državljane. Lokalnim skupnostim je treba zagotoviti potrebna orodja in spretnosti, da bodo lahko vplivale na odločitve v zvezi s svojimi ozemlji, ter spodbujati dopolnjevanje med javnimi sredstvi EU za krepitev vloge teh skupnosti.

1.19 EESO poudarja, kako pomembna je preglednost postopkov odločanja, ki se zagotovi z omogočanjem dostopa do ustreznih podatkov in informacij ter z jasnim obveščanjem državljanov o razlogih za odločitve. Za pravičnejšo družbo je ključnega pomena, da so pri sprejemanju teritorialnih odločitev zastopane vse družbene skupine, vključno z manjšinami in ranljivimi skupinami, kar omogoča sprejetje politik, s katerimi se odpravljajo neenakosti in krepi socialno vključevanje.

1.20 EESO spodbuja sodelovanje med javnimi upravami in deležniki pri izvajanju teritorialnih projektov ter vztraja pri vključevanju lokalnih oblasti v strateško načrtovanje in medregionalno sodelovanje.

1.21 EESO meni, da je treba podpirati bolj demokratično, vključujoče in odgovorno upravljanje, v okviru katerega so državljani in organizacije civilne družbe dejavni akterji pri oblikovanju prihodnosti svojih območij.

2. **Ozadje in splošne ugotovitve**

2.1 Teritorialna agenda 2030 ([4]) je medvladni dokument, ki spodbuja teritorialno kohezijo v EU, da bi prinesla koristi vsem evropskim regijam in državljanom. Čeprav sredstva, ki jih EU namenja koheziji, ne zadostujejo za ublažitev teženj po centralizaciji enotnega trga, se s Teritorialno agendo 2030 in Kohezijskim skladom obravnavajo gospodarski, socialni in okoljski izzivi. Teritorialna agenda 2030 sicer nima neposrednih instrumentov za izvajanje, vendar se v njej poziva k dopolnitvi vseh politik upravljanja s teritorialno razsežnostjo, da bi dosegli pravičnejšo in bolj zeleno Evropo.

2.1.1 Sredstva, ki jih EU dodeljuje za kohezijo, še nikoli niso niti zdaleč zadostovala za ublažitev teženj po centralizaciji enotnega trga. Vendar sta imela Teritorialna agenda (če je bila prednostno obravnavana) in Kohezijski sklad ključno vlogo pri obravnavanju gospodarskih, socialnih in okoljskih izzivov, ki zadevajo različne regije.

2.1.2 S Teritorialno agendo 2030 se krepijo orodja za zagotovitev razvojnih in kohezijskih možnosti za vse evropske regije in njihove prebivalce (pravičnejša Evropa) ter izvajanje procesov in strategij za varstvo okolja ter pomoč pri razvoju območij in gospodarskih sistemov s postopki, ki so skladni s prednostnimi nalogami na področju okoljske trajnostnosti in krožnega gospodarstva (bolj zelena Evropa).

2.2 Upravljanje Teritorialne agende 2030 temelji na sodelovanju na več ravneh, v katerega so vključene evropske, nacionalne, regionalne in lokalne institucije. Med glavnimi elementi so: usklajevanje teritorialnih politik s strani Evropske komisije in držav članic, dejavno sodelovanje lokalnih in regionalnih oblasti, da bi odgovorile na svoje potrebe, ter mehanizmi spremljanja in ocenjevanja za zagotovitev preglednosti in stalnih izboljšav.

2.2.1 Leta 2021 se je začelo izvajati sedem pilotnih aktivnosti, da bi ključne akterje spodbudili k ukrepanju, pri tem pa se je pokazalo, kako se lahko cilji Teritorialne agende 2030 konkretno uresničujejo na lokalni in regionalni ravni. Namen teh ukrepov, ki se financirajo iz nacionalnih sredstev vključenih držav članic, je preizkusiti inovativne pristope, ki so prilagojeni lokalnemu območju in posebnostim.

([4]) https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/TA2030_summary_jul2021_sl.pdf.

2.3 Civilna družba ima ključno vlogo pri izvajanju Teritorialne agende 2030, vendar njeno sodelovanje še ni dovolj cenjeno, kar dokazujejo težave pri dejavnem vključevanju socialnih in gospodarskih partnerjev, zlasti najbolj ranljivih skupin. Krepitev sodelovanja civilne družbe je ključnega pomena za vključujoče upravljanje, pri katerem se upoštevajo potrebe različnih teritorialnih akterjev ter s katerim se izboljša kakovost življenja v različnih evropskih regijah.

2.4 S Teritorialno agendo 2030 se podpira krepitev teritorialne razsežnosti vseh politik na vseh ravneh upravljanja, kar zadeva naslednje prednostne naloge:

— teritorialna kohezija: spodbujanje ravnovesja in trajnostnega razvoja različnih območij EU z zmanjševanjem gospodarskih, socialnih in kulturnih razlik med njimi;

— partnerstvo in upravljanje na več ravneh: dejavno vključevanje teritorialnih akterjev na vseh ravneh odločanja, spodbujanje dialoga in sodelovanja med različnimi teritorialnimi oblastmi ter spodbujanje participativnega in vključujočega upravljanja;

— gospodarski razvoj in konkurenčnost: podpiranje gospodarskega razvoja, inovacij in konkurenčnosti evropskih regij in območij s spodbujanjem podjetništva, zaposlovanja, digitalizacije in dostopa do infrastrukture;

— okoljska in družbena trajnostnost: zagotavljanje okoljske in družbene trajnostnosti evropskih območij s spodbujanjem prehoda na krožno in nizkoogljično gospodarstvo, varstva okolja in naravnih virov ter skladnega soobstoja človekovih dejavnosti in okolja.

2.5 Teritorialna agenda 2030 je koristno orodje za pomoč evropskim regijam pri reševanju izzivov, ki jih zaradi njihove kompleksnosti in pomembnosti posamezni subjekti ne morejo reševati z običajnimi instrumenti, kamor spadajo:

— teritorialna kohezija: zagotavljanje, da imajo vse regije v EU enake možnosti za gospodarski in družbeni razvoj;

— okoljska trajnostnost: spodbujanje trajnostnega razvoja, pri katerem se upoštevajo okoljske potrebe in zagotavlja ohranjanje naravnih virov, v skladu s cilji trajnostnega razvoja;

— gospodarska konkurenčnost: spodbujanje gospodarske rasti in inovacij v vseh evropskih regijah, da se zagotovita ustvarjanje delovnih mest in gospodarska blaginja;

— teritorialno upravljanje: izboljšanje upravljanja na regionalni in lokalni ravni z vključevanjem vseh zadevnih akterjev v opredelitev teritorialnih politik;

— usklajevanje politik: spodbujanje večje skladnosti in usklajevanja med evropskimi in nacionalnimi politikami, da se zagotovi učinkovito izkoriščanje virov in priložnosti na posameznih ozemljih;

— socialna vključenost: zagotavljanje, da imajo vse osebe ne glede na to, kje živijo, dostop do enakih možnosti za gospodarsko, družbeno in politično udeležbo.

2.6 Povezave med Teritorialno agendo 2030, Leipziško listino in urbano agendo EU (glej mnenje Revizija teritorialne agende EU, Leipziške listine in agende EU za mesta) ([5]) so očitne, kar zadeva njihove skupne cilje, vodilna načela in strateške pristope. Čeprav imajo ti dokumenti različne usmeritve in zadevajo različne razvojne okvire, imajo skupne točke in se medsebojno krepijo, da bi se spodbujal trajnostni in celostni teritorialni in urbani razvoj po vsej EU.

2.6.1 V zvezi s povezavo s Teritorialno agendo 2030 je treba poudariti prednostne naloge, opredeljene v Ljubljanskem dogovoru in povezanem večletnem delovnem programu 2022–2026, zlasti: boljše pravno urejanje, boljše financiranje in boljše znanje (trije stebri dogovora, ki jih je treba v skladu s politično izjavo uskladiti z drugimi evropskimi in mednarodnimi programi trajnostnega urbanega razvoja).

([5]) Glej raziskovalno mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora *Revizija teritorialne agende EU, Leipziške listine in agende EU za mesta* (UL C 429, 11.12.2020, str. 145).

2.7 Teritorialna agenda 2030 je tesno povezana z različnimi strategijami in politikami EU. Ta povezanost se kaže v skupnih ciljih, dopolnjevanju ukrepov in sinergijah pri financiranju.

2.7.1 **Kohezijska politika** ([6]) – namen Teritorialne agende 2030 je zmanjšati teritorialne razlike in spodbujati uravnotežen razvoj, kar sta osrednja cilja kohezijske politike EU. Z evropskimi strukturnimi in investicijskimi skladi (ESI), zlasti Evropskim skladom za regionalni razvoj (ESRR) in Evropskim socialnim skladom (ESS), se podpirajo projekti, ki so v skladu s prednostnimi nalogami Agende, kot sta okoljska trajnostnost in socialna vključenost.

2.7.2 **Evropski zeleni dogovor** – Teritorialna agenda 2030 prispeva k evropskemu zelenemu dogovoru, strategiji EU, s katero naj bi Evropa do leta 2050 postala prva podnebno nevtralna celina. Teritorialne pobude, ki se spodbujajo z Agendo, kot sta trajnostni razvoj mest in celostno upravljanje naravnih virov, so v skladu s cilji zelenega dogovora.

2.7.3 **Skupna kmetijska politika** ([7]) – Teritorialna agenda 2030 spodbuja uravnotežen teritorialni razvoj, ki vključuje mestna in podeželska območja ter zagotavlja teritorialno kohezijo.

2.7.4 **Strategija za biotsko raznovrstnost do leta 2030** ([8]) – Teritorialna agenda 2030 prispeva k varstvu biotske raznovrstnosti s spodbujanjem praks trajnostne rabe zemljišč in ohranjanjem naravnih habitatov v skladu s cilji strategije EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030.

2.7.5 **Akcijski načrt za krožno gospodarstvo** ([9]) – s Teritorialno agendo 2030 se podpira prehod na krožno gospodarstvo s spodbujanjem trajnostnega upravljanja virov in recikliranja v skladu z akcijskim načrtom EU za krožno gospodarstvo.

2.7.6 **Evropska digitalna strategija** ([10]) – s Teritorialno agendo 2030 se spodbujajo digitalno vključevanje in tehnološke inovacije na lokalni ravni ter podpirajo cilji evropske digitalne strategije za večjo povezljivost in digitalno pismenost.

2.8 V okviru kohezijske politike in izvedbenih instrumentov za obdobje 2021–2027 je poudarjena neposredna povezava med Teritorialno agendo 2030 in strateškim ciljem 5 „Evropa, ki je bliže državljanom“ ([11]). Pri tem je treba opozoriti na strateško vlogo, ki so jo pri izvajanju Teritorialne agende 2030 imeli instrumenti celostnega načrtovanja – poimenovani celostne teritorialne naložbe ([12]) in lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost ([13]) – ter programi evropskega teritorialnega sodelovanja (Interreg) ([14]).

2.8.1 Celostne teritorialne naložbe in lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost, ki so bili uvedeni leta 2014 na podlagi izkušenj z LEADER, v obdobju 2021–2027 pa so bili okrepljeni, poudarjajo pomen celostnih teritorialnih strategij za kohezijo. Ti instrumenti spodbujajo pristop od spodaj navzgor k teritorialnemu razvoju, ki vključuje lokalne in regionalne oblasti, olajšuje dialog z deležniki in krepi sodelovanje med javnimi in zasebnimi akterji ter med različnimi ravnmi upravljanja.

2.8.2 Programi Interreg imajo ključno vlogo pri podpiranju Teritorialne agende 2030, strateškega okvira, katerega cilj je pospeševanje uravnoteženega in trajnostnega teritorialnega razvoja v Evropi s spodbujanjem skupnega razvoja obmejnih območij (čezmejna razsežnost), povezovanja prometnih omrežij, varstva okolja, upravljanja naravnih virov s širšega vidika (nadnacionalna razsežnost) ter izmenjave znanja in strokovnega znanja za bolj homogen teritorialni razvoj (medregionalna razsežnost).

([6]) UL L 231, 30.6.2021, str. 159.
([7]) https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/cap-introduction/.
([8]) COM(2020) 380 final.
([9]) COM(2020) 98 final.
([10]) COM(2020) 67 final.
([11]) UL L 231, 30.6.2021, str. 159.
([12]) Inforegio – Celostna teritorialna naložba.
([13]) https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-community-led-local-development-in-european-structural-and-investment-funds.
([14]) UL L 231, 30.6.2021, str. 94.

2.9 Izvajanje Teritorialne agende 2030, ki mu niso dodeljena posebna sredstva, je podprto z različnimi finančnimi instrumenti, ki so na voljo državam članicam in regijam ter jih je mogoče razvrstiti v dve glavni skupini: posredno upravljani programi in neposredno upravljani programi. Ti programi podpirajo izvajanje Teritorialne agende 2030 v vseh teritorialnih razsežnostih ter glede na gospodarske, okoljske in socialne cilje. Zmogljivosti za izvajanje postopkov, s katerimi bi se programi uporabljali po načelih dopolnjevanja in sinergije, niso zadostne.

2.9.1 Kar zadeva posredno upravljane programe, ki se izvajajo v obdobju 2021–2027, se poudarjajo naslednji instrumenti:

— Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR) ([15]),

— Evropski socialni sklad (ESS) ([16]),

— Kohezijski sklad ([17]),

— Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (EKSRP) ([18]),

— Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo (ESPR) ([19]).

2.9.2 Pri neposredno upravljanih programih, ki se izvajajo v obdobju 2021–2027, se poudarjajo:

— Obzorje Evropa ([20]),

— LIFE ([21]),

— Erasmus+ ([22]),

— InvestEU ([23]).

3. **Rezultati izvajanja Teritorialne agende 2030**

3.1 Izvajanje Teritorialne agende 2030 je prineslo rezultate na teritorialni ravni v okviru pilotnih projektov, namenjenih preverjanju izvedljivosti dejavnosti in merjenju njihove učinkovitosti, in tudi v povezavi s postopki, ki jih na ravni teritorialnih enot NUTS 2 ([24]) in NUTS 3 ([25]) izvajajo javni in zasebni subjekti.

3.2 Kar zadeva pilotne projekte ([26]), rezultati kažejo, kako pomembna sta sodelovanje na več ravneh in lokalno prilagojen pristop za doseganje ciljev Teritorialne agende 2030. Kombinacija inovacij, sodelovanja in prilagajanja lokalnim posebnostim se je izkazala za zmagovalno strategijo pri reševanju izzivov trajnostnega razvoja:

3.2.1 **Krepitev sodelovanja na več ravneh:** s pilotnimi aktivnostmi se je spodbudilo tesno sodelovanje med lokalnimi, regionalnimi in nacionalnimi oblastmi. To je omogočilo večjo kohezijo pri politikah in strategijah teritorialnega razvoja.

([15]) UL L 231, 30.6.2021, str. 60.
([16]) UL L 231, 30.6.2021, str. 21.
([17]) UL L 231, 30.6.2021, str. 60.
([18]) UL L 435, 6.12.2021, str. 1.
([19]) UL L 247, 13.7.2021, str. 1.
([20]) UL L 170, 12.5.2021, str. 1.
([21]) UL L 172, 17.5.2021, str. 53.
([22]) UL L 189, 28.5.2021, str. 1.
([23]) UL L 107, 26.3.2021, str. 30.
([24]) NUTS 2: osnovne regije za uporabo regionalnih politik.
([25]) NUTS 3: manjše regije za posebne analize.
([26]) Teritorialna agenda 2030 – Prihodnost za vse kraje.

3.2.2 **Inovativne in prilagojene rešitve:** razvite in izvedene so bile inovativne rešitve, prilagojene lokalnim posebnostim. S temi rešitvami so se reševale specifične težave različnih regij, kar je izboljšalo učinkovitost ukrepov.

3.2.3 **Sodelovanje in vključevanje deležnikov:** dialogi, usmerjeni v iskanje soglasja, so omogočili vključitev številnih deležnikov, med drugim državljanov, podjetij, nevladnih organizacij in akademskih ustanov. S tem se je zagotovilo, da se je skupnost na splošno strinjala s sprejetimi rešitvami in jih podprla.

3.2.4 **Izboljšana kakovost življenja:** zaradi pilotnih aktivnosti se je kakovost življenja vključenih skupnosti bistveno izboljšala. Napredek je bil na primer dosežen na področju okoljske trajnostnosti, infrastrukture, javnih storitev in lokalnega gospodarskega razvoja.

3.2.5 **Ponovljivi modeli:** s pilotnimi projekti so nastali uspešni modeli, ki so ponovljivi v drugih regijah. Ti modeli ponujajo praktične smernice za izvajanje strategij teritorialnega razvoja v različnih okoliščinah.

3.2.6 **Gospodarska blaginja in trajnostnost:** s pobudami se je lokalna gospodarska rast spodbujala na trajnosten način z zmanjšanjem vpliva na okolje in uporabo lokalnih virov. To je prispevalo k odpornejšim in bolj trajnostnim gospodarstvom.

3.2.7 **Večja institucionalna zmogljivost:** s sodelovanjem in izmenjavo znanja so lokalne in regionalne institucije okrepile svoje zmogljivosti za načrtovanje in izvajanje učinkovitih politik.

3.2.8 Čeprav je bilo v fazi izvajanja Teritorialne agende 2030 ugotovljenih 52 navdihujočih primerov (projektov, pobud in instrumentov) uporabe teritorialnega pristopa pri snovanju in izvajanju kohezijskih politik, je na evropski ravni porazdelitev pilotnih aktivnosti dejansko popolnoma neuravnotežena.

3.2.8.1 Nemške nacionalne in regionalne oblasti so vključene v pet pilotnih aktivnosti, poljske v tri, avstrijske, švicarske, francoske, luksemburške, portugalske, slovenske in norveške pa v dve. Belgijske, češke, španske, hrvaške, irske, nizozemske, romunske in švedske oblasti so bile vključene le v eno pilotno aktivnost na začetku in pri izvajanju pilotnih aktivnosti. Nekatere države članice pa v pilotne aktivnosti Teritorialne agende 2030 sploh niso vključene. Zdi se precej nenavadno, da nekatere sredozemske države članice pri pilotnih aktivnostih Teritorialne agende 2030 bodisi ne sodelujejo (to velja za Italijo in Grčijo) bodisi je njihova udeležba izredno omejena (Španija), enako pa velja tudi za vzhodne države članice.

3.3 Kar zadeva izvajanje ukrepov s strani javnih ali zasebnih subjektov na ravni NUTS 2 in NUTS 3, so se rezultati pokazali v zvezi z gospodarsko, okoljsko in socialno razsežnostjo, doseženi pa so bili zlasti z izvedbo pobud, podprtih s posredno upravljanimi evropskimi programi:

3.3.1 **Izboljšanje teritorialne kohezije:** zmanjšanje socialnih in ekonomskih razlik za večjo teritorialno kohezijo, s ciljno usmerjeno dodelitvijo sredstev iz evropskih strukturnih in investicijskih skladov (ESI), iz katerih so se financirali infrastrukturni projekti, razvoj mest in podeželja ter socialne in gospodarske pobude.

3.3.2 **Povezovanje teritorialnih politik:** spodbujanje celostnega pristopa pri teritorialnem načrtovanju s spodbujanjem sodelovanja med različnimi politikami EU, kot so kohezijska politika, skupna kmetijska politika in evropski zeleni dogovor. To je ustvarilo večjo sinergijo med cilji teritorialnega razvoja in drugimi politikami EU.

3.3.3 **Razvoj lokalnih in regionalnih zmogljivosti**: izboljšanje tehničnih in upravnih zmogljivosti lokalnih in regionalnih oblasti ter s tem olajšanje načrtovanja in izvajanja zapletenih trajnostnih projektov.

3.3.4 **Spodbujanje trajnostnega razvoja:** krepitev okoljske trajnostnosti, na primer prenova degradiranih mestnih območij, energetska učinkovitost, trajnostna mobilnost in celostno upravljanje naravnih virov.

3.3.5 **Krepitev teritorialnega sodelovanja:** krepitev čezmejnega, nadnacionalnega in medregionalnega sodelovanja v okviru programov, kot je Interreg, ki so olajšali izmenjavo dobrih praks in izvedbo skupnih projektov v različnih evropskih regijah.

3.3.6 **Vključevanje deležnikov:** krepitev sodelovanja socialnih in gospodarskih partnerjev, vključno z državljani, podjetji, nevladnimi organizacijami in akademskimi ustanovami, pri sprejemanju odločitev in teritorialnem načrtovanju. To je povečalo preglednost in sprejemanje teritorialnih politik.

4. **Prihodnost Teritorialne agende 2030: nadaljnji koraki**

4.1 Prihodnost Teritorialne agende 2030 je tesno povezana s prehodi, ki so značilni za razvojne in kohezijske procese evropskih ozemelj. V teh procesih je treba posebno pozornost nameniti demografskim spremembam.

4.1.1 Kar zadeva demografske spremembe, bo treba podpreti strateške pobude in ukrepe, s katerimi se bo vsem evropskim regijam omogočila trajnostna in vključujoča prilagoditev učinkom, ki se bodo pojavili v kratkoročnem in srednjeročnem obdobju. Natančneje:

— krepitev socialne infrastrukture: izboljšanje dostopa do zdravstvenih storitev in storitev socialnega varstva, zlasti na podeželju in v oddaljenih regijah;

— spodbujanje socialne vključenosti: pobude za boljše vključevanje migrantov in podpiranje skupnosti, ki beležijo upad prebivalstva;

— razvoj lokalnega gospodarstva ob upoštevanju srebrnega gospodarstva: ustvarjanje priložnosti za zaposlovanje in usposabljanje mladih in žensk ter spodbujanje digitalizacije in inovacij.

4.2 Okrepiti je treba celostni pristop Teritorialne agende 2030, da bi se spodbujal uravnotežen in trajnosten teritorialni razvoj v EU, pri čemer mora biti poudarek na celovitosti pri upoštevanju medsebojnega delovanja različnih sektorskih politik in ravni upravljanja:

4.2.1 **Teritorialna kohezija:** spodbujanje uravnotežene porazdelitve virov in priložnosti med različnimi evropskimi regijami za zmanjšanje teritorialnih razlik. Krepitev aktivnosti, katerih namen je zagotoviti, da imajo vse regije, tudi tiste manj razvite, dostop do priložnosti za gospodarski in socialni razvoj.

4.2.2 **Upravljanje na več ravneh:** spodbujanje tesnega sodelovanja med lokalno, regionalno, nacionalno in evropsko ravnjo upravljanja, da se zagotovi skladnost politik in ukrepov.

4.2.3 **Povezovanje sektorskih politik**: zagotavljanje usklajenosti in sinergije politik na področju regionalnega razvoja, prometa, okolja, energije in kmetijstva ter drugih področjih ter spodbujanje uporabe instrumentov celostnega prostorskega razvoja, kot so celostne teritorialne naložbe in lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost, ki lahko skupaj krepijo gospodarske, socialne in okoljske vidike glede na različne teritorialne razsežnosti.

4.2.4 **Trajnostnost in odpornost:** spodbujanje praks, s katerimi se zmanjšuje vpliv na okolje in spodbuja dolgoročna trajnostnost, ter podpiranje ukrepov za krepitev odpornosti regij in ozemelj na podnebne spremembe z izboljšanjem prilagodljivosti skupnosti in infrastrukture.

4.2.5 **Teritorialna konkurenčnost:** spodbujanje inovacij, raziskav in razvoja za izboljšanje konkurenčnosti evropskih regij ter podpiranje razvoja lokalnih gospodarstev s politikami, ki spodbujajo podjetništvo, digitalizacijo, dostop do svetovnih trgov in prilagajanje spretnosti delavcev.

4.2.6 **Dostopnost in povezljivost:** izboljšanje prometne infrastrukture za boljšo povezljivost med regijami in s preostalim svetom ter zmanjšanje digitalnega razkoraka, da bi vsem regijam in lokalnim skupnostim omogočili, da izkoristijo priložnosti, ki jih ponuja digitalno gospodarstvo, s posebnim poudarkom na območjih z geografskimi ovirami.

4.2.7 **Kakovost življenja in dobro počutje:** zagotavljanje, da imajo vse regije na voljo visokokakovostne osnovne javne storitve, kot so zdravstvene, izobraževalne in socialne storitve, ter spodbujanje zdravega in varnega življenjskega okolja s poudarkom na kakovosti zraka, vode, tal in zelenih površin.

4.2.8 **Spremljanje in ocenjevanje:** uporaba posebnih kazalnikov za spremljanje napredka teritorialnih politik in ocenjevanje učinka ukrepov, ne le s kvantitativno analizo, temveč tudi z opredelitvijo kazalnikov, s katerimi je mogoče meriti kakovost izvedenih ukrepov.

4.3 Vključitev Teritorialne agende 2030 v evropski semester je bistvena za uravnotežen razvoj regij EU. Ta pristop usklajuje teritorialne politike in gospodarske strategije, s tem pa zagotavlja usklajen odziv na lokalne izzive in povečuje prepoznavnost kohezijskih vprašanj. Prispeva tudi k zmanjševanju regionalnih razlik in spodbujanju vključujoče rasti, pri čemer se doseže čim večji učinek javnih politik.

4.3.1 Strateško usklajevanje: EESO meni, da kohezije, trajnostnosti in odpornosti različnih teritorialnih razsežnosti EU ni mogoče obravnavati ločeno z običajnimi instrumenti. Zato priporoča, da se teritorialna agenda vključi v proces evropskega semestra v skladu s smernicami Evropskega omrežja za spremljanje prostorskega razvoja in kohezije (ESPON).

4.4 Krepitev državljanskega pristopa in večja vključenost civilne družbe v Teritorialno agendo 2030 sta nujni za zagotavljanje bolj vključujočega, demokratičnega in trajnostnega teritorialnega razvoja. Okrepiti je treba mehanizme sodelovanja, ki organizacijam civilne družbe in državljanom omogočajo, da v procesih odločanja dejavno sodelujejo od načrtovanja do izvajanja in ocenjevanja teritorialnih politik.

4.4.1 **Sodelovanje socialnih in gospodarskih partnerjev:** podpiranje širše uporabe instrumentov javnih posvetovanj in participativnih procesov, da bi v postopek odločanja vključili organizacije civilne družbe, fundacije in druge človekoljubne organizacije ter državljane.

4.4.2 **Krepitev vloge skupnosti:** lokalnim in družbenim skupnostim je bistveno zagotoviti orodja in spretnosti za dejavno sodelovanje in vplivanje na odločitve v zvezi z njihovim ozemljem. Prednostno je treba izboljšati znanje in kompetence upravnih uslužbencev in uradnikov lokalnih organov v zvezi z orodji in metodami iz Teritorialne agende 2030, da bi po eni strani podprli sodelovanje in dostop do priložnosti, ki jih ta ponuja, po drugi strani pa spodbujali dopolnjevanje med vsemi javnimi sredstvi EU, s katerimi je mogoče podpreti postopke izvajanja.

4.4.3 **Preglednost in dostop do informacij:** omogočanje dostopa do ustreznih podatkov in informacij v zvezi s teritorialnim razvojem in javnimi politikami ter zagotovitev, da so postopki odločanja pregledni, razlogi za odločitve pa državljanom jasno sporočeni.

4.4.4 **Vključevanje v družbo in integracija:** zagotavljanje, da so vse družbene skupine, vključno z manjšinami in ranljivimi skupinami, zastopane in lahko izrazijo svoje mnenje pri teritorialnih odločitvah. Poleg tega je bistveno, da politike spodbujajo vključevanje v družbo in socialno kohezijo, s čimer se odpravljajo neenakosti in diskriminacija ter spodbuja in izvaja horizontalni pristop medgeneracijske solidarnosti in pravičnosti ([27]).

4.4.5 **Medsektorsko sodelovanje:** spodbujanje sodelovanja med javnimi upravami, zasebnimi podjetji in organizacijami civilne družbe pri izvajanju teritorialnih projektov. Lokalne oblasti imajo bistveno vlogo pri uresničevanju ciljev Teritorialne agende 2030 s konkretnimi aktivnostmi prek strateškega načrtovanja, upravljanja virov, medregionalnega sodelovanja in vključevanja skupnosti.

4.4.6 **Participativno spremljanje in ocenjevanje:** zagotovitev sodelovanja predstavnikov civilne družbe v postopkih spremljanja in ocenjevanja teritorialnih projektov in politik.

([27]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora *Spodbujanje evropske medgeneracijske solidarnosti – za horizontalni pristop EU*, UL C, C/2024/6869, 28.11.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6869/oj.

4.4.7 **Demokratično upravljanje:** spodbujanje bolj demokratičnega, vključujočega in odgovornega upravljanja, pri katerem predstavniki civilne družbe in državljani niso le naslovniki politik, temveč dejavni akterji pri oblikovanju prihodnosti svojih skupnosti.

V Bruslju, 5. decembra 2024

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Oliver RÖPKE